

Література

1. *"Альтернативная музыка" "Кругосвет"* ®. Энциклопедия 2008. Copyright © 1998 by Atlas Editions, Inc. All rights reserved. Copyright © 2000–2008 ООО «Krugosvet». All rights reserved. www.krugosvet.ru
2. **Волженцева І.В.** Оптимізація психічних станів студентів у навчальній діяльності засобами музичного впливу: Автореф. к.п.н.: 19.00.07 / АПН України, Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Київ, 2006. – 19 с.
3. **Давыдов Ю.Н.** Арьергардные бои музыкального "авангарда" // Кризис буржуазной культуры и музыка. – Москва: Музыка, 1983. – С. 67-125.
4. **Дичківська І.М.** Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352с. (Альма-матер).
5. **Довгаленко Н.** Український музичний авангард у контексті стильових пошуків ХХ сторіччя // www.musica-ukrainica.odessa.ua
6. **Корчевна С.О., Тітов О.Ю.** Новітні європейські тенденції розвитку баянного мистецтва у виконавській культурі студента-баяніста // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського: Збірник наукових праць. Спеціальний випуск. Мистецька освіта: сучасний стан і перспективи розвитку. Ч.П – Одеса, 2007. – С. 147-153.
7. **Морозова С.Н.** Музыкально-творческое развитие детей в педагогическом наследии Б.Л. Яворского. – М., 1981.
8. **Пилатюк О.Б.** Першовиконання музичного твору як феномен сучасного соціокультурного континууму: Автореф. дис. канд. мистецтвозн.: 17.00.03 / НМАУ ім. П.І. Чайковського. – К., 2006. – 17 с.
9. **Педагогіка вищої школи:** Навчальний посібник. / З.Н.Курлянд, Р.І.Хмельюк, А.В.Семенова та ін.; За ред. З.Н.Курлянд. - 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання – 2005. – 399 с.
10. **Шелупахина Т.В.** Музыкальное мышление как предмет культурно-исторического анализа.: Дисс...канд. фил. н.: 09.00.04. – эстетика / Киевский университет им. Тараса Шевченко. К., 1993. –140 с.

УДК 378.147 : 78.07

Котова Л.М.

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статтє даны определения инструментально-исполнительской надежности и эмоциональной устойчивости будущих учителей музыки. Изложены результаты экспериментального исследования их подготовки к публичным выступлениям, где установлена зависимость результативности игры инструменталистов от негативного влияния на них факторов эмоциональной устойчивости.

Ключевые слова: инструментально-исполнительская надежность, эмоциональная устойчивость, публичные выступления.

Процеси демократизації суспільства привели до динамічного розвитку, оновлення та збагачення національної освіти і висунули якісно нові вимоги до педагогічних кадрів, спрямовані на підвищення їх професійної майстерності. Нині пріоритетного значення у поліпшенні фахової підготовки вчителів набуває розроблення новітніх технологій навчання, які ґрунтуються на сучасних досягненнях вітчизняної та світової науки. Педагогічну думку зорієнтовано на віднайдення ефективних форм і методів сприйняття, обробки, збереження і відтворення необхідної інформації. Проблема надійності відтворення засвоєного матеріалу особливо значуща для теорії та методики навчання музики, оскільки гра перед аудиторією

відбувається не тільки в емоційних умовах, а й у режимі безперервної діяльності, що створює небезпеку виникнення невиправданих втрат художньо-образного змісту творів (Л.Баренбойм, І.Зязюн, І.Матюша, Г.Нейгауз, Л.Оборін, В.Сластьонін, Г.Ципін та інші).

Надійність у психологічних дослідженнях трактується як інтегральна якість будь-якої системи, яка в заданих умовах протягом необхідного часу дозволяє їй ефективно функціонувати. Така система є ієрархічним утворенням, де взаємодія різних елементів визначає її активність і результативність (В.Мільман, В.Небиліцин, Г.Никифоров, В.Плахтієнко, С.Поярков, М.Худадов та інші). На жаль, у практичній діяльності інструменталістів поняття «виконавська надійність» ототожнюється зі «сценічною витримкою» (Л.Гінзбург, М.Давидов, Я.Мільштейн, А.Шнабель, А.Щапов) та «естрадним хвилюванням» (О.Алексєєв, Й.Гофман, Г.Коган, Л.Маккіннон, С.Савшинський). «Сценічна витримка» пов'язується з виконавською волею, саморегуляцією, самоконтролем, завдяки яким свідомо відтворюється художній задум, мобілізуються психічні та фізичні можливості інструменталістів. «Естрадне хвилювання» розглядається як однотипно-негативне, так і діалектично суперечливе та багатоаспектне явище («хвилювання-паніка», «хвилювання-підйом», «хвилювання-апатія», «хвилювання в образі», «хвилювання за композитора», «хвилювання за себе» тощо).

Вперше з наукових позицій до проблеми надійності музикантів-виконавців підійшов Ю.Цагареллі. Він визначив зазначений феномен як властивість особистості, що забезпечує безпомилкове, впевнене і точне відтворення музичного матеріалу у звичних і емоційних умовах [2, с.20]. У дослідженнях Д.Юника доводиться не природженість, а набутість інтегральних якостей виконавської надійності музикантів-інструменталістів. До її структурних компонентів найвищого ієрархічного рангу він відносить підготовленість, саморегуляцію та емоційну стійкість, дією яких забезпечується висока якість засвоєння відповідного матеріалу і безпомилковість його відтворення як під час репетиційних програвань, так і в процесі прилюдних виступів. За його переконаннями, складовими підготовленості є загальна фахова підготовленість, готовність концертної програми і технічна підготовленість. Мікроструктуру саморегуляції складає самооцінка, самоконтроль та самокорекція, тоді як емоційну стійкість наповнюють такі мікроелементи: мотивація; стабільність; анатоμο-фізіологічні особливості особистості й психологічні властивості індивідів. Мікроелементи «виконавської надійності» музикантів-інструменталістів взаємодіють не лише між собою та ієрархічно вищими компонентами, але й з безпомилковістю як кінцевою ланкою загальної структури досліджуваного феномену [4, с.116]. Д.Юником визначено основні ознаки виконавської надійності музикантів-інструменталістів, а саме:

- стабільність безпомилкового відтворення засвоєного музичного матеріалу під час репетиційних програвань музичних творів чи прилюдних виступів;
- безвідмовність роботи емоційної, слухової, інтелектуальної та моторної сфер особистості в звичних та емоційних умовах протягом необхідного часу;
- безупинне виконання регулятивних функцій музично-виконавської діяльності;
- наявність такої сили мотивації, яка відображає бажання та внутрішнє вольове прагнення щодо успішності виконання поставлених завдань;
- раптова мобілізація резервних сил організму на створення емоційної стійкості як напередодні виступу, так і під час гри перед добірною аудиторією [3, с.139].

Формуванню надійності як компонента музично-виконавської майстерності інструменталістів присвячено праці Л.Баренбойм, Л.Бочкарьова, А.Готсдінера, М.Давидова, В.Касимова, Г.Когана, Л.Маккіннон, С.Савшинського, В.Муцмахера, Ю.Цагареллі, Д.Юника та інших визначних педагогів і науковців. Натомість, поза спеціальною увагою вчених залишилися питання ролі емоційної стійкості в процесі інструментальної підготовки фахівців, хоча дана властивість особистості входить до структури виконавської надійності музикантів. В умовах підвищеної психологічної напруги, яка виникає на естраді, саме емоційна стійкість особистості є детермінантою виконавської надійності музикантів,

оскільки, за дослідженнями Л.Аболіна, В.Генковської, М.Дяченка, С.Єлканова, В.Пономаренка та інших науковців, ця властивість індивідів сприяє збереженню ефективності будь-якої діяльності в емоціонних ситуаціях. Тому простежується необхідність у розкритті змісту емоційної стійкості майбутніх учителів музики та з'ясуванні залежності результативності виступів від впливу її факторів.

Моделюючи вихідні положення психолого-педагогічних та музикознавчих досліджень обраної проблеми в теорію та методика навчання музики, емоційну стійкість музикантів-інструменталістів можна інтерпретувати як інтегративну властивість особистості, що сприяє високому рівню надійності гри в умовах негативного впливу різноманітних стресових подразників. Вона має динамічну побудову та поєднує фізіологічний, психологічний, психофізіологічний та соціально-психологічний рівні організації стану особистості. Її основними компонентами є адекватність емоційної оцінки ситуації (відповідність емоційних реакцій), гармонійність відношення між всіма параметрами діяльності в емоціонних умовах, емоційна реактивність, здатність регулювати емоційні стани тощо.

З'ясування залежності виконавської надійності майбутніх учителів музики від впливу внутрішніх (збудження, типів темпераменту; соціально-психологічних властивостей особистості) і зовнішніх (складність завдань, емоціонність умов) факторів емоційної стійкості на результативність діяльності вимагало проведення констатуючого експерименту. Експериментальне дослідження здійснювалось на основі розробленої план-програми, яка передбачала: визначення параметрів виконавської надійності; обґрунтування критеріїв оцінки рівнів виконавської надійності; проведення контрольних замірів надійності гри у звичних та емоціонних умовах; встановлення у майбутніх учителів причинно-наслідкових зв'язків та залежностей рівнів виконавської надійності від емоційної стійкості. Відповідно до плану-програми підбирався музичний репертуар; класифікувалися піддослідні з урахуванням освіти, отриманої до вступу у вищий навчальний заклад, курсу навчання у ньому, володіння тим чи іншим музичним інструментом; проводилося індивідуальне анкетування. Музичний репертуар складався з чотирьох творів, різних за характером, формою та стилем. До нього входили: поліфонічний твір; твір великої форми; дві різнохарактерні п'єси. Рівні виконавської надійності (високий, середній, низький, дуже низький) визначалися за параметрами, кількісні показники яких піддавалися контрольним замірам без спеціальної апаратури, не викликали сумніву щодо їх вірогідності й однозначного тлумачення і підлягали впливу емоціонних умов. Такими були: метро-ритмічні похибки; непопадання при стрибках на відповідну клавішу, перемикач тощо; випадкова гра нетекстових нот; технічні похибки; запинки; зупинки, не зазначені в нотному тексті; незавершена гра.

Порівняльний аналіз результатів гри майбутніх учителів музики у звичних та емоціонних умовах виявив значне зниження у них рівнів виконавської надійності в період виступів перед аудиторією: кількість студентів високого рівня виконавської надійності зменшилася на 75%, середнього - на 42%, низького - на 38%. Слід також зазначити, що під час звітної гри перед публікою піддослідні суттєво збільшили загальну кількість помилок за кожним параметром, а саме:

- непопадань на відповідну клавішу, запинок та метро-ритмічних похибок стало більше у 1,3 рази;
- кількість технічних помилок збільшилася у 1,2 рази;
- "нетекстових" нот було зіграно більше у 1,4 рази;
- випадків незавершеної гри стало більше у 2,1 рази.

Дані, отримані за допомогою анкети, дозволили з'ясувати причини зниження результативності виступів піддослідних перед аудиторією. Успішність гри музикантів в емоціонних умовах погіршується за умови виникнення астеничних емоцій; надмірної сили діючої мотивації; надання емоційної оцінки проміжним результатам успішності діяльності; невпевненості у своїх виконавських можливостях; домінування негативного попереднього досвіду гри; наявності психічної та фізичної перевтоми.

Отже, доводиться, що емоційна стійкість виступає детермінантою виконавської надійності майбутніх учителів музики, оскільки встановлена залежність результативності відтворення інструменталістами музичного матеріалу в емоціогенних ситуаціях від негативної дії її внутрішніх та зовнішніх факторів (рівня збудження, особливостей нервової системи, соціально-психологічних властивостей, емоціогенності умов та складності завдань).

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми та проведення констатувального експерименту надали змогу сформулювати такі висновки:

1. Інструментально-виконавська надійність майбутніх учителів музики забезпечує безпомилкове, впевнене і точне відтворення необхідного матеріалу як у звичних, так і в емоціогенних умовах. Результативність відтворення музичного матеріалу інструменталістами залежить від негативної дії внутрішніх та зовнішніх факторів емоційної стійкості.

2. Емоційна стійкість майбутніх учителів музики - це психічна властивість, яка сприяє збереженню результативності гри в умовах негативного впливу різноманітних подразників без включення резервних сил організму. Вона характеризується зовнішніми та внутрішніми факторами впливу на результативність виконавської діяльності.

3. Під час прилюдних виступів емоціогенна ситуація викликає у майбутніх учителів музики вагомі зміни виконавської надійності за кожним досліджуваним параметром в порівнянні з відповідними показниками їх гри в звичних умовах. Емоційна стійкість майбутніх учителів музики залежить від міри емоційного збудження; сили початково-вихідної і діючої мотивації; емоцій впевненості-сумніву; домінування позитивних чи негативних емоцій; інтенсивності переживання емоційно-образного змісту творів; чуттєвої реакції на соціальну сферу.

4. При формуванні виконавської надійності слід враховувати рівень складності завдань, важкість розв'язання яких у режимі безперервної діяльності може негативно відобразитися на злагодженості дій моторної сфери інструменталістів.

Література

1. **Аболин Л.М.** Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека. – Казань: Казанский гос. ун-т, 1987. – 262 с.

2. **Цагарелли Ю.А.** Психология музыкально-исполнительской деятельности: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.03 / Цагарелли Юрий Алексеевич. – Казань, 1989. – 425 с.

3. **Юник Д.Г.** Виконавська надійність музикантів-інструменталістів у контексті психологічних теорій // Наука і сучасність: Зб. наук. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Том 55. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2006. – С.131-140.

4. **Юник Д.Г.** Структурно-функціональна модель виконавської надійності музикантів-інструменталістів // Збірник наукових праць БДПУ. - №2. - Бердянськ: БДПУ, 2006. – С.110-117.

УДК 378.016:7

Косенко П. Б.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ПО ВПРОВАДЖЕННЮ МЕТОДИКИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ГРІ НА МУЗИЧНОМУ ІНСТРУМЕНТІ

В статтє рассматривается ход и результаты экспериментальной работы по реализации методики личностно ориентированного обучения игре на музыкальном инструменте будущего учителя музыки.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, педагогические условия, инструментальная подготовка.